

Hallituksen esitys eduskunnalle eräksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi avioliittolakia, rekisteröidystä parisuhteesta annettua lakia, väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annettua lakia, transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia, uskonnonvapauslakia ja hedelmöityshoidoista annettua lakia. Ehdotetut muutokset ovat seurausta jo vahvistetusta lainmuutoksesta, jolla avioliittolain säännökset muutettiin sukupuolineutraaliin muotoon.

Esityksen mukaan rekisteröidyn parisuhteen voisi muuttaa ilmoituksella avioliitoksi ja uusien parisuhteiden rekisteröinnistä luovuttaisiin. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetusta laista puolestaan poistettaisiin edellytys, jonka mukaan sukupuolen vahvistamista pyytävä henkilö ei saa olla avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti jo vahvistetun avioliittolain muutoksen kanssa 1 päivänä maaliskuuta 2017.

Esitys ei sisällä muutoksia sosiaaliturvaetuuksia tai sosiaali- ja terveystalvveluita koskevaan lainsäädäntöön. Niihin tarvittavat lainsäädäntömuutokset valmistellaan erikseen siten, että nekin voivat tulla voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 NYKYTILA.....	3
2 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	3
2.1 Tavoitteet.....	3
2.2 Keskeiset ehdotukset.....	4
2.2.1 Rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi.....	4
2.2.2 Parisuhteen rekisteröinnistä luopuminen.....	5
2.2.3 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta.....	5
2.2.4 Uskonnonvapauslaki.....	6
2.2.5 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalaan kuuluva lainsäädäntö.....	6
2.3 Muu lainsäädäntö.....	6
2.3.1 Kotikuntalaki.....	6
2.3.2 Hedelmöityshoitolaki.....	7
2.3.3 Lapsen isyys ja huoltajuus.....	7
2.3.4 Adoptio.....	7
2.3.5 Pohjoismainen avioliittokonventio.....	7
3 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	8
4 ASIAN VALMISTELU.....	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	11
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	11
1.1 Avioliittolaki.....	11
1.2 Laki rekisteröidystä parisuhteesta.....	11
1.3 Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista.....	11
1.4 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta.....	11
1.5 Uskonnonvapauslaki.....	12
1.6 Laki hedelmöityshoidoista.....	12
2 VOIMAANTULO.....	12
LAKIEHDOTUKSET.....	13
1. Laki avioliittolain muuttamisesta.....	13
2. Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamisesta.....	13
3. Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 13 §:n muuttamisesta.....	14
4. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta.....	15
5. Laki uskonnonvapauslain 3 §:n muuttamisesta.....	16
6. Laki hedelmöityshoidoista annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	17
LIITTEET.....	18
RINNAKKAISTEKSTIT.....	18
1. Laki avioliittolain muuttamisesta.....	18
2. Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamisesta.....	19
3. Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 13 §:n muuttamisesta.....	23
4. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta.....	24
5. Laki uskonnonvapauslain 3 §:n muuttamisesta.....	26
6. Laki hedelmöityshoidoista annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	27

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

Eduskunta hyväksyi joulukuussa 2014 avioliittolain (234/1929) muutoksen (156/2015), jonka nojalla myös samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat solmia avioliiton. Lainmuutos perustui kansalaisaloitteeseen (KAA 3/2013 vp). Muutos koski avioliittolain säännöksiä, joissa käytettiin termejä nainen ja mies. Muutoksella lain 1 §:n 1 momentti, 108 §:n 1 ja 2 momentti sekä 115 §:n 1 momentti muutettiin sukupuolineutraaliin muotoon.

Laki avioliittolain muuttamisesta tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017. Eduskunta edellytti lainmuutosta hyväksyessään, että hallitus antaa esityksen tasa-arvoisen avioliittolain edellyttämistä muutoksista muihin lakeihin eduskunnan käsiteltäväksi 31 päivään joulukuuta 2015 mennessä.

Voimassa olevassa lainsäädännössä avioliitto-käsitteen sisältävistä laeista monet ovat sanamuodoltaan sellaisinaan sovellettavissa myös samaa sukupuolta oleviin puolisoihin. On kuitenkin myös säädöksiä, joissa avioliitto määritellään miehen ja naisen väliseksi instituutioksi tai sääntely perustuu tähän ajatukseen. Tällaisia ovat muun muassa laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002) ja laki hedelmöityshoidoista (1237/2006).

Eroavuuksia on myös avoliiton ja avioliitonomaisten suhteiden määritelmässä. Eräissä säännöksissä avopuolisot määritellään miehiksi ja naiseksi, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa. Tämänkaltaisia säännöksiä on erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvassa lainsäädännössä.

Lainsäädännössä on toisaalta avopuolisoja ja avioliitonomaisia suhteita koskevia säännöksiä, jotka ovat sukupuolineutraaleja. Eräiltä osin asia on erityisesti otettu huomioon lain valmisteluasiakirjoissa. Esimerkiksi oikeudenkäymiskaareen liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 78/2000 vp) todetaan tuomarin esteellisyyttä koskevan 13 luvun 3 §:n perusteluissa, että samaa sukupuolta olevat, vakiintuneesti yhteisessä taloudessa asuvat henkilöt voidaan rinnastaa avopuolisoihin. Joidenkin säännösten osalta kysymykseen ei ole otettu erikseen kantaa lain esitöissä. Tästä on esimerkkinä asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) 11 § (HE 304/1994 vp).

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on tehdä lainsäädäntöön avioliittolain muutoksesta johtuvat välttämättömät muutokset. Säännöksiä muutetaan tarvittaessa niin, että ne soveltuvat myös samaa sukupuolta oleviin pariin. Lisäksi tavoitteena on selvittää oikeustilaa rekisteröityihin parisuhteisiin liittyen.

Avioliittokäsitteen muutos vaikuttaa myös avoliittoa ja avioliitonomaisia suhteita koskeviin säännöksiin. Tarkoituksena on, että tällaisia säännöksiä sovelletaan kaikkiin pariin samalla tavoin heidän sukupuolisesta suuntautumisestaan riippumatta, jollei säännöksessä nimenomaan säädetä toisin.

2.2 Keskeiset ehdotukset

2.2.1 Rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi

Esityksessä ehdotetaan avioliittolakiin muutosta, jonka mukaan Suomessa parisuhteensa rekisteröineet puoliset voivat yhteisellä ilmoituksella muuttaa rekisteröidyn parisuhteen avioliitoksi. Ilmoitusmenettely olisi mahdollinen sen vuoksi, että parisuhteen rekisteröinnin esteet on tutkittu ennen rekisteröintiä avioliittolain säännöksiä soveltaen. Näin rekisteröidyn parisuhteen osapuolien ei tarvitsisi ensin erota, jos he haluavat muuttaa suhteensa avioliitoksi. Tämä ratkaisu vastaa pitkälti muissa Pohjoismaissa omaksuttuja lainsäädäntöratkaisuja. Samaa sukupuolta olevien parisuhteiden sääntelyä sekä Pohjoismaissa että muissa maissa on käsitelty oikeusministeriön julkaisussa Samaa sukupuolta olevien parisuhteiden sääntely eri maissa (Selvityksiä ja ohjeita 55/2014).

Ilmoitus rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi tehtäisiin maistraatille. Ilmoituksen tekemiselle ei ole asetettu määräaikaa. Saatuaan parisuhteen osapuolilta ilmoituksen parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi maistraatti tekisi tarvittavat muutokset väestötietojärjestelmän tietoihin. Tätä varten esityksessä ehdotetaan muutettavaksi väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annettua lakia (661/2009) siten, että myös tieto rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi talletetaan väestötietojärjestelmään.

Rekisteröity parisuhde on esityksen mukaan voimassa avioliittona siitä päivästä, jona maistraatti on vastaanottanut ilmoituksen. Tarkoituksena on, että parisuhde jatkuu keskeytyksettä oikeudellisena instituutiona ilmoituksen jälkeen ilman, että aiempi oikeussuhde lakkaa ja uusi syntyy. Muussa tapauksessa rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi saattaisi johtaa oikeudenmenetyksiin. Esimerkiksi oikeus perhe-eläkkeeseen riippuu usein siitä, että avioliitto tai rekisteröity parisuhde on solmittu ennen tiettyä ikää ja jatkunut tietyn ajan ennen edunjättäjän kuolemaa. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää, että avioliitto katsotaan solmituksi parisuhteen rekisteröintipäivänä.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 12 §:n mukaan kahden samaa sukupuolta olevan rekisteröity parisuhde, joka on rekisteröity vieraassa valtiossa, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa rekisteröinti toimitettiin. Tunnustamisen lähtökohdaksi on asetettu ulkomaisen suhteen suojaaminen. Ulkomaisen parisuhteen tunnustamisella ei kuitenkaan ratkaista ulkomaisen oikeussuhteen oikeusvaikutusten syntymistä. Ne määräytyvät lainvalintanormien osoittaman aineellisen oikeuden nojalla. Suomessa voidaan jatkossakin tunnustaa ulkomailla rekisteröityjä parisuhteita. Kuitenkin vain Suomessa rekisteröity parisuhde voidaan ehdotetun säännöksen nojalla muuttaa avioliitoksi.

Menettely, joka mahdollistaisi myös ulkomailla rekisteröidyn parisuhteen muuttamisen Suomessa ilmoituksella avioliitoksi, olisi ongelmallinen siksi, että rekisteröity parisuhde ei ole maailmanlaajuisesti yhtenäinen käsite. Parisuhteen rekisteröinnin edellytykset eivät ulkomailla kaikilta osin vastaa avioliiton esteiden tutkintaa Suomessa. Lisäksi rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutukset vaihtelevat huomattavasti eri maissa. Suomessa avioliitoksi muutettua, ulkomailla rekisteröityä parisuhdetta ei välttämättä tunnustettaisi ulkomailla avioliitoksi, mikä voisi johtaa suhteen oikeusvaikutusten kannalta epäselviin tilanteisiin.

On myös tapauksia, joissa vieraassa valtiossa samaa sukupuolta olevien välillä solmittu avioliitto on Suomessa tunnustettu ja merkitty väestötietojärjestelmään rekisteröitynä parisuhteena. Näissä tilanteissa puoliset voisivat hakea maistraatilta väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 75 §:n mukaisesti rekisterimerkinnän oikaisua

ja pyytää ulkomaisen avioliiton merkitsemistä väestötietojärjestelmään rekisteröidyn parisuhteen sijasta avioliittona.

2.2.2 Parisuhteen rekisteröinnistä luopuminen

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuudesta virallistaa parisuhteensa siten kuin rekisteröidystä parisuhteesta annetussa laissa säädetään. Esityksellä ei ole lähtökohtaisesti vaikutusta lain voimaantulohetkeen mennessä rekisteröityihin parisuhteisiin eikä ulkomailla rekisteröityjen parisuhteiden pätevyys. Näihin pareihin ehdotetaan jatkossakin sovellettavaksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain säännöksiä. Rekisteröidystä parisuhteesta annetusta laista ehdotetaan kumottavaksi säännökset, jotka koskevat rekisteröidyn parisuhteen perustamista. Muilta osin laki jää voimaan.

Valmistelun aikana on punnittu myös muita vaihtoehtoja, kuten parisuhteen rekisteröintimahdollisuuden säilyttämistä tai sitä, että rekisteröidyt parisuhteet muuttuvat automaattisesti avioliitoiksi.

Jos mahdollisuus parisuhteen rekisteröintiin säilytettäisiin, samaa sukupuolta olevat kumppanit voisivat valita parisuhteensa rekisteröinnin ja avioliiton välillä. Rekisteröidyn parisuhteen käsite luotiin kuitenkin aikanaan nimenomaan siksi, että samaa sukupuolta oleville pareille haluttiin antaa pitkälti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin aviopareille. Avioliittolain muutoksen myötä avioliiton kanssa lähes päällekkäisen instituution ylläpitämiseen ei enää ole tarvetta.

Se, että olemassa olevat rekisteröidyt parisuhteet muuntuisivat ilman eri toimenpidettä avioliitoiksi, olisi ongelmallista niiden parisuhteensa jo rekisteröineiden puolisoitten kannalta, jotka esimerkiksi periaatteellisista syistä eivät halua avioitua. Siksi esityksessä ehdotetaan, että rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi ei tapahtuisi automaattisesti vaan edellyttäisi puolisoitten yhteistä ilmoitusta.

2.2.3 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta

Avioliitto tai rekisteröity parisuhde on transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 1 §:n mukaan lähtökohtaisesti este sukupuolen vahvistamiselle. Lain 2 §:n mukaan sukupuoli voidaan kuitenkin vahvistaa puolison suostumuksella, mutta tällöin parisuhteen muoto muuttuu joko avioliitosta rekisteröidyksi parisuhteeksi tai rekisteröidystä parisuhteesta avioliitoksi. Lakia säädettäessä järjestelyä pidettiin perusteltuna henkilöoikeudellisen sääntelyn johdonmukaisuuden kannalta. Koska avioliitto on avioliittolain muutoksen myötä mahdollinen myös samaa sukupuolta oleville, ei avioliittoa tai rekisteröityä parisuhdetta ole tarpeen enää pitää sukupuolen vahvistamisen lähtökohtaisena esteenä. Avioliitossa olevan henkilön sukupuolen vahvistamistilanteessa ei myöskään ole enää perustetta sille, että avioliitto muuttuisi rekisteröidyksi parisuhteeksi.

Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetusta laista ehdotetaan poistettavaksi edellytys, jonka mukaan sukupuolen vahvistamista pyytävä henkilö ei saa olla avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Lisäksi lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös avioliiton muuttumisesta rekisteröidyksi parisuhteeksi sukupuolen vahvistamistilanteessa poistetaan. Rekisteröity parisuhde muuttuu kuitenkin edelleen avioliitoksi. Rekisteröity parisuhde säilyy siten vain samaa sukupuolta olevia henkilöitä koskevana oikeudellisena instituutiona, eikä uusia rekisteröityjä parisuhteita synny myöskään sukupuolen vahvistamisen seurauksena.

Jos sukupuolen vahvistamista hakeva henkilö on avioliitossa, avioliitto siis jatkuisi avioliittona. Koska aviopuolison sukupuolen vahvistaminen ei muuttaisi liiton oikeudellista muotoa, vaatimus aviopuolison suostumuksesta ehdotetaan poistettavaksi. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi, että maistraatin olisi ilmoitettava avioliitossa olevan henkilön sukupuolen vahvistamisesta tämän aviopuolisolle.

2.2.4 Uskonnonvapauslaki

Uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momentissa säädetään lapsen uskonnollisen aseman määräytymisestä. Lähtökohtana on, että lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Jos huoltajat eivät lapsen syntymän jälkeen sovi lapsen uskonnollisesta asemasta, voi kuitenkin lapsen huoltajana toimiva äiti vuoden kuluessa lapsen syntymästä yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan. Poikkeussäännöksen soveltamisessa ongelmallinen on avioliittolain muutoksen jälkeen tilanne, jossa samaa sukupuolta oleva aviopari ei pääse yksimielisyyteen adoptoimansa lapsen uskonnosta. Säännös ei anna tulkinta-apua siihen, miten päätösvalta kahden huoltajan välillä jakautuu lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana.

Esityksessä ehdotetaan säännöksessä olevan poikkeusmahdollisuuden poistamista niin, että edellytyksenä olisi aina huoltajien yhteinen päätös. Jos yksimielisyyttä ei olisi, eikä tuomioistuimien olisi päättänyt huoltajien tehtävienjaosta tässä asiassa erikseen, lapsen kuuluminen uskonnolliseen yhdyskuntaan jäisi avoimeksi.

2.2.5 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluva lainsäädäntö

Hyväksyessään avioliittolain muutoksen eduskunta edellytti sitä täydentävien lainsäädäntömuutosten tekemistä vuoden 2015 loppuun mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kuuluviin lakeihin tehtävät muutokset valmistellaan erikseen siten, että ne tulevat voimaan samanaikaisesti avioliittolain muutoksen kanssa.

2.3 Muu lainsäädäntö

2.3.1 Kotikuntalaki

Kotikuntalain (201/1994) 6 a §:ssä säädetään ulkomailla vakinaisesti asuvan Suomen kansalaisen väestökirjanpitokunnasta. Väestökirjanpitokunnan ensisijainen käyttötarve liittyy äänioikeusrekisterin laadintaan. Säännöksen mukaan tällaisen kansalaisen väestökirjanpitokunta on se kunta, joka viimeksi oli hänen kotikuntansa Suomessa. Jos henkilöllä ei ole koskaan ollut kotikuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta määräytyy ensisijaisesti äidin ja toissijaisesti isän kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaisesti. Lapsen väestökirjanpitokunta on säännöksen mukaan se kunta, joka hänen saadessaan Suomen kansalaisuuden oli hänen vanhempansa kotikunta tai väestökirjanpitokunta. Jos vanhemmilla ei ollut tällöin kotikuntaa eikä väestökirjanpitokuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta on Helsinki. Esityksen valmisteluvaiheessa on arvioitu säännöksen soveltumista tilanteeseen, jossa samaa sukupuolta oleva aviopari adoptoi ulkomailla asuvan lapsen ja lapsi asuu myös adoption jälkeen vakinaisesti ulkomailta. Mainittuihin tilanteisiin liittyvät tapaukset ovat todennäköisesti harvinaisia ja lapsen väestökirjanpitokunta on määritettävissä säännöksen tulkinnalla. Säännöksen muuttamiseen ei ole katsottu olevan tarvetta.

2.3.2 Hedelmöityshoitolaki

Hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 2 §:ssä parilla tarkoitetaan naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa suhteissa. Lisäksi pykälässä määritellään hoitoa saavaksi pari tai nainen, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Lain perustuslainmukaisuus on arvioitu lakiehdotuksen (HE 3/2006 vp) eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan perustuslaki ja erityisesti sen 6 §:n yhdenvertaisuussäännös eivät asettaneet estettä laissa ehdotetulle sääntelylle (PeVL 16/2006 vp ja PeVL 25/2006 vp). Esityksessä ei ehdoteta muutosta laissa olevaan parin määritelmään, koska hedelmöityshoidon antamisen edellytysten muuttaminen on laaja kysymys, joka vaatii perusteellista keskustelua. Avioliittokäsitteen muuttaminen edellyttää kuitenkin teknistä muutosta laissa olevaan hoitoa saavan määritelmään, jotta lain soveltamisala ei kaventuisi nykyisestä.

2.3.3 Lapsen isyys ja huoltajuus

Tällä esityksellä tai avioliittolain muutoksella ei ole vaikutusta lapsen isyyden määräytymiseen eikä siihen, kuka on lapsen huoltaja.

Lapsen isyys määräytyy isyyslain (11/2015) mukaan. Isyyslain 2 §:ssä on säännös isyyden toteamisesta avioliiton perusteella. Säännökseen taustalla on ajatus lapsen syntymisestä avioliitossa olevan miehen ja naisen välisen sukupuoliyhteyden seurauksena. On selvää, että säännöstä ei sovelleta kahden samaa sukupuolta olevan henkilön avioliiton aikana syntyneen lapsen isyyden toteamiseen avioliiton perusteella.

Lapsen huolto määräytyy lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) mukaan. Lapsen huoltajia ovat lapsen vanhemmat yksin tai yhdessä taikka henkilöt, joille huolto on uskottu tuomioistuimen päätöksellä. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitto ei tee toisesta puolisoista avioliiton perusteella automaattisesti toisen puolison lapsen huoltajaa, sillä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 6 §:ää sovellettaessa vain lapsen biologisten vanhempien välillä solmittava avioliitto johtaa siihen, että molemmat vanhemmat tulevat lapsensa huoltajiksi.

2.3.4 Adoptio

Adoptiolain (22/2012) mukaan vain aviopuolisot voivat adoptoida yhdessä. Avioliittolain muutoksen tultua voimaan myös samaa sukupuolta olevat aviopuolisot voivat adoptoida yhdessä. Tämä ei edellytä muutoksia adoptiolakiin. Rekisteröidyn parisuhteen osapuolella on jatkossakin mahdollisuus rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n mukaan adoptoida parisuhteen toisen osapuolen lapsi.

2.3.5 Pohjoismainen avioliittokonventio

Pohjoismaiden välillä on voimassa Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6.2.1931 tehty avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälisyksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä sopimus (SopS 20/1931). Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 15 §:n mukaan sopimusta ei sovelleta rekisteröityyn parisuhteeseen. Pohjoismaissa vallitsevan yhteisymmärryksen mukaan sopimusta ei sovelleta myöskään samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon. Ruotsissa asiasta on nimenomainen säännös sopimuksen täytäntöönpanoa koskevassa kansallisessa säädöksessä (Förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, 23 §). Norjassa asia on todettu avioliittolain muutosta koskevan lain valmisteluasiakirjoissa. Esityk-

sessä ei ehdoteta tästä säädettäväksi erikseen. Pohjoismaisen avioliittokonvention soveltuvuutta samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon voidaan myös arvioida Pohjoismaiden kesken uudelleen.

3 Esityksen vaikutukset

Yleistä

Avioliittolain muutoksen vaikutukset on arvioitu lain hyväksymisen yhteydessä eduskunnassa. Tässä esityksessä arvioidaan vain ne vaikutukset, jotka liittyvät esityksessä ehdotettujen täydentävien säännösten toteuttamiseen.

Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä on vaikutuksia valtion talouteen erityisesti siksi, että ehdotetut lakimuutokset edellyttävät muutoksia useisiin tietojärjestelmiin. Tietojärjestelmämuutokset on toteutettava hyvässä ajoin ennen kuin ehdotettu lainsäädäntö tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017, joten kustannukset kohdistuvat pääosin vuodelle 2016.

Merkittävin kustannus aiheutuu väestötietojärjestelmään tehtävistä tietoteknisistä muutoksista. Väestörekisterikeskuksen esittämä alustava arvio kertaluonteisen lisämenon määrästä on noin 170 000 euroa. Tämä valtiovarainministeriön hallinnonalalle kohdistuva lisämeno on otettu huomioon avioliittolain muutoksen yhteydessä vuoden 2015 ensimmäisessä lisätalousarviossa.

Muille tahoille mahdollisesti aiheutuvat tietojärjestelmäkustannukset riippuvat Väestörekisterikeskuksen toteuttamien muutosten sisällöstä. Verohallinnon asiakastietojärjestelmään aiheutuvien muutosten kustannusvaikutukset ovat Verohallinnon arvion mukaan 7 500 euroa. Valtiovarainministeriön arvion mukaan tämä kustannus voidaan rahoittaa Verohallinnon nykyisen rahoituksen puitteissa.

Kansaneläkelaitoksen tietojärjestelmiin liittyvien muutostarpeiden kustannusarvio on 147 000 euroa. Tämä kohdistuu kertaluonteisena lisämenona sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja rahoitetaan kehyksen puitteissa.

Maa- ja metsätalousministeriön selvityksen mukaan esitetyt lainmuutokset eivät aiheuttaisi välittömiä muutostarpeita ministeriön hallinnonalan tietojärjestelmiin. Väestötietojärjestelmän tiedonsiirtorajapintoihin tai tietosisältöön kohdistuvien muutosten kustannusvaikutukset maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan järjestelmiin olisivat arvion mukaan joka tapauksessa vähäisiä, eivätkä aiheuta tarvetta lisärahoitukselle.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön arvion mukaan ehdotetut muutokset saattavat edellyttää vähäisiä tarkistuksia maistraattien asianhallintajärjestelmään, mutta merkittäviä vaikutuksia maistraattien omiin rekistereihin ja järjestelmiin muutoksilla ei ole. Vähäisistä järjestelmämuutoksista aiheutuvat kustannukset voidaan kattaa järjestelmien normaalien ylläpito- ja kehittämiskustannusten puitteissa.

Esityksestä aiheutuu tietojärjestelmäkustannuksia myös väestökirjanpitoa hoitaville uskonnollisille yhdyskunnille. Kirkkohallituksen arvion mukaan evankelis-luterilaisen kirkon ylläpitämään yhteiseen jäsenrekisteriin tarvittavien muutosten kustannusvaikutukset ovat noin 38 000—53 000 euroa. Ortodoksiselle kirkolle aiheutuvat tietojärjestelmäkustannukset ovat noin 10 000 euroa. Nämä kustannukset eivät aiheuta tarvetta määrärahojen lisäykseen.

Lisäksi Kevalle aiheutuu tietojärjestelmämuutoksista sen oman arvion mukaan noin 30 000 euron kustannus. Eläketurvakeskukselle mahdollisesti aiheutuvat kustannusvaikutukset ovat enintään noin 25 000 euroa. Näiden julkisoikeudellisten yhteisöjen rahoitusjärjestelmät huomioon ottaen näillä kustannuksilla ei ole valtiontaloudellisia vaikutuksia.

Avioliittolain muutoksen vaikutukset sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön valmistellaan erikseen. Samassa yhteydessä arvioidaan kyseisten muutosten taloudelliset vaikutukset.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Avioliittolain muutoksen voimaantulon jälkeen avioliittoon voidaan vihkiä myös samaa sukupuolta olevia pareja. Parisuhteita on rekisteröity maistraateissa vuosittain noin 300. Avioliittoon vihkiminen ja parisuhteen rekisteröinti sekä molempiin liittyvä esteiden tutkinta vastaavat käytännössä työmäärältään toisiaan. Sillä, että jatkossa vihittäisiin parit, joiden osalta tällä hetkellä toimitetaan parisuhteen rekisteröinti, ei ole näin ollen maistraattien työmäärään juurikaan merkitystä. Lain tullessa voimaan voidaan odottaa mahdollisesti tavallista suurempaa innostusta samaa sukupuolta olevien pariin avioliittoihin ja vihkimisten määrä saattaa hetkellisesti kasvaa. Tilanne tasoittunee kuitenkin melko nopeasti.

Esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta muuttaa rekisteröity parisuhde ilmoitusmenettelyllä avioliitoksi. Vuonna 2014 Suomessa oli 2435 rekisteröityä paria. Jos kaikki rekisteröidyt parisuhteet muutetaan ilmoitusmenettelyllä avioliitoiksi, edellyttää tämä maistraateilta Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön arvion mukaan hetkellisesti noin 0,5 henkilötyövuoden lisäresurssia, joka kohdistuu valtiovarainministeriön hallinnonalalle. Oletuksena on, että yhden ilmoituksen käsittelyyn kuluu noin 15 minuuttia. Laskelmassa on mukana myös osuus yleishallinnosta sekä palkallisista poissaoloista. Jos ilmoitusmenettelyä voidaan nopeuttaa esimerkiksi sähköisen itsepalvelumenettelyn avulla, vaikutus maistraattien työmäärään on pienempi. On myös todennäköistä, että vain osa rekisteröidyistä parisuhteista halutaan muuttaa avioliitoiksi. Tämä vähentää lisäresurssin tarvetta.

4 Asian valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Valmistelun aikana on tehty yhteistyötä eri ministeriöiden ja muiden jäljempänä mainittujen tahojen kanssa. Esityksestä laadittiin luonnos, joka julkaistiin oikeusministeriön verkkosivuilla ja johon sai esittää kirjallisia kommentteja. Lisäksi luonnoksesta järjestettiin kuulemistilaisuus, johon kutsuttiin seuraavat tahot: valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Keva, Verohallinto, Väestörekisterikeskus, Katolinen kirkko Suomessa, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallitus, Suomen Islamilainen Neuvosto, Suomen ortodoksinen kirkko, Itä-Suomen aluehallintoviraston Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Helsingin maistraatti, Länsi-Uudenmaan maistraatti, Suomen Asianajajaliitto, Monimuotoiset perheet ry, Sateenkaariperheet ry ja SE-TA ry.

Pääosa palautteesta esitettiin kuulemistilaisuudessa. Sen lisäksi esitysluonnoksesta saatiin kolme lausuntoa. Saaduissa kommentteissa esitykseen ei ollut pääosin huomautettavaa. Ainoastaan Aito avioliitto ry vastusti ehdotettuja lainmuutoksia ja huomautti, ettei esityksessä ole huomioitu kansalaisaloitetta (OM 46/52/2015) avioliittolain muutossäännösten kumoamisesta. Yhdistys esitti myös adoptiolain muuttamista niin, että yhteisadoptiota ei sallittaisi samaa sukupuolta oleville aviopareille. Myös Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä piti ehdotettuja lainmuutoksia erittäin ongelmallisina.

Eriäviä näkemyksiä esitettiin uskonnonvapauslakiin ehdotetun muutoksen osalta. Enemmistö ei ottanut erikseen kantaa ehdotettuun muutokseen. Evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallitus kannatti muutosehdotusta, joka sen mielestä korostaisi huoltajien yksimielisyyttä ja asettaisi huoltajat yhdenvertaiseen asemaan. Katolinen kirkko puolestaan ei kannattanut muutosta, koska lapsen uskonnollinen asema jäisi nykyistä useammin avoimeksi. Kristillisdemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä ehdotettu muutos lisäisi juurettomuutta ja uskonnottomuutta sekä kaventaisi osaltaan myönteistä uskonnonvapautta. Se myös vaikeuttaisi lasten arvokasvatusta kodeissa ja kouluissa. Esitystä ei ole tältä osin muutettu.

Aito avioliitto ry ja Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä pitivät ongelmallisena ehdotusta, jonka mukaan Suomessa rekisteröity parisuhde voitaisiin muuttaa ilmoituksella avioliitoksi. Heidän mukaansa tällaisella menettelyllä avioliitto tulisi solmituksi ilman sitoutumiseen liittyvää tahdonilmaisua. Sateenkaariperheet ry ja SETA ry puolestaan toivoivat, että myös ulkomailla rekisteröity parisuhde voitaisiin muuttaa ilmoituksella avioliitoksi. Edellä yleisperusteluissa esitetyistä syistä esitystä ei ole katsottu perustelluksi näiltä osin muuttaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Sateenkaariperheet ry ja SETA ry toivat esiin tarpeen muuttaa transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia niin, että siitä poistettaisiin sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä oleva naimattomuusvaatimus. Esitystä on muutettu tämän mukaisesti.

Esitysluonnoksessa ei ehdotettu muutosta hedelmöityshoidoista annettuun lakiin. Sateenkaariperheet ry ja SETA ry ehdottivat lakia muutettavaksi niin, että samaa sukupuolta olevat parit voisivat saada hedelmöityshoitoja yhdessä. Palautteen jälkeen esitystä on täydennetty lisäämällä siihen hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamista koskeva ehdotus, jolla varmistetaan se, että lain soveltamisala ei kaventuisi nykyisestä. Lain soveltamisalaa ei ehdoteta laajennettavaksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Avioliittolaki

1 a §. Avioliittolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 1 a §, jossa säädetään rekisteröidyn parisuhteen osapuolten mahdollisuudesta muuttaa parisuhde avioliitoksi ilmoittamalla siitä yhdessä maistraatille. Parisuhde jatkuu avioliittona maistraatin saatua molemmilta osapuolilta ilmoituksen ilman, että aiempi oikeussuhde lakkaa ja uusi syntyy.

Pykälää sovelletaan vain Suomessa rekisteröityihin parisuhteisiin. Ulkomailla rekisteröity parisuhde, vaikka se olisi tunnustettu Suomessa, ei oikeuta parisuhteen muuttamiseen Suomessa avioliitoksi ehdotetun pykälän nojalla.

1.2 Laki rekisteröidystä parisuhteesta

1—5, 5 a, 6, 10, 11 ja 16 §. Pykälät ehdotetaan kumottaviksi sillä perusteella, ettei uusia rekisteröityjä parisuhteita voi ehdotuksen mukaan enää perustaa. Myöskään asetuksenantovaltuudelle ei ole enää tarvetta.

8 §. Pykälän 4 momentista ehdotetaan poistettavaksi viimeinen virke, koska parisuhteen rekisteröinti ei esityksen mukaan enää ole mahdollista.

1.3 Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista

13 §. *Henkilöstä järjestelmään talletettavat tiedot.* Pykälän 1 momentin 5 kohtaa ehdotetaan täydennettäväksi niin, että myös tieto rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi talletetaan väestötietojärjestelmään.

1.4 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta

1 §. *Vahvistamisen edellytykset.* Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi sen 3 kohdassa oleva vaatimus siitä, että vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvaksi vahvistamista pyytävä henkilö ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Transsukupuolisen henkilön avioliitto tai rekisteröity parisuhde ei ole enää lähtökohtaisesti este sukupuolen vahvistamiselle. Ehdotetun muutoksen vuoksi pykälään jää kolme yleistä edellytystä sukupuolen vahvistamiselle. Pykälän 1 momentti ehdotetaan saatettavaksi teknisesti ajan tasalle siten, että siinä viitataan kumotun väestötietolain (507/1993) sijasta väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annettuun lakiin.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti, jossa säädetään voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavasti, että rekisteröidyssä parisuhteessa olevan henkilön sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä on parisuhteen toisen osapuolen suostumus. Suostumusta edellytetään sen vuoksi, että toisen osapuolen sukupuolen vahvistaminen vaikuttaa kummankin puolison oikeusasemaan parisuhdemuodon muuttumisen myötä. Nykyisin lain 2 §:ssä olevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi kuitenkin niin, että suostumus annetaan parisuhteen muuttamiseen avioliitoksi, eikä sukupuolen vahvistamiseen. Tällä korostetaan sukupuolen vahvistamista hakevan henkilön itsemääräämisoikeutta. Säännöstä ehdotetaan lisäksi tarkistettavaksi siten, että suostumusta ei tarvitse antaa maistraatille henkilökohtaisesti. Menettely on siten yhdenmukainen

avioliittolakiin lisättäväksi ehdotetun 1 a §:n kanssa. Myös pykälän otsikkoa ehdotetaan täsmennettäväksi.

2 §. Parisuhteen muuttuminen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, että rekisteröidyssä parisuhteessa olevan henkilön sukupuolen vahvistamistilanteissa rekisteröity parisuhde muuttuu ilman eri toimenpidettä avioliitoksi ja muutos merkitään väestötietojärjestelmään. Tämä vastaa voimassa olevaa lakia. Lisäksi pykälän otsikkoa ehdotetaan tarkistettavaksi vastaamaan paremmin pykälän uutta sisältöä.

2 a §. Ilmoitus aviopuolisolle. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tilanteesta, jossa sukupuolen vahvistamista hakeva henkilö on avioliitossa. Säännös avioliiton muuttumisesta rekisteröidyksi parisuhteeksi ehdotetaan poistettavaksi. Koska parisuhteen oikeudellinen muoto ei muutu, myös vaatimus aviopuolison suostumuksesta ehdotetaan poistettavaksi. Ehdotetun säännöksen mukaan maistraatin on kuitenkin ilmoitettava avioliitossa olevan henkilön sukupuolen vahvistamisesta tämän aviopuolisolle. Näin varmistetaan se, että tieto sukupuolen vahvistamisesta tulee aina myös aviopuolison tietoon.

1.5 Uskonnonvapauslaki

3 §. Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa. Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi toissijainen vaihtoehto määräysvallan siirtymisestä äidille vuoden ajan lapsen syntymästä, jos huoltajat eivät sovi lapsen uskonnollisesta asemasta. Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät siten aina hänen huoltajansa yhdessä. Poikkeuksena on ainoastaan tilanne, jossa tuomioistuimien on päättänyt asiasta toisin.

1.6 Laki hedelmöityshoidoista

2 §. Määritelmät. Pykälän 2 kohdan sanamuotoa ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että avioliitolla tai avioliitonomaisilla olosuhteilla tarkoitetaan 1 kohdan mukaisesti naisen ja miehen välistä suhdetta. Muutos on tarpeen, jotta hoitoa saavan määritelmä ei kaventuisi avioliittokäsittelyn muuttumisen vuoksi.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamista koskevan lakiehdotuksen voimaantulosäännöksen mukaan voimassa olevan lain 6 §:ää sovelletaan edelleen parisuhteen mitättömyyttä ja pätevänä pitämistä koskeviin asioihin. Pykälän soveltamistilanteita voi liittyä parisuhteisiin, jotka on rekisteröity ennen lain voimaantuloa. Lisäksi laissa on tavanomainen siirtymäsäännös, jonka mukaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä sovelletaan lain voimaan tullessa vireillä olevaan parisuhteen rekisteröintiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään avioliittolakiin (234/1929) uusi 1 a § seuraavasti:

1 a §

Suomessa rekisteröidyn parisuhteen osapuolet voivat muuttaa parisuhteensa avioliitoksi tekemällä sitä koskevan yhteisen ilmoituksen maistraatille. Rekisteröity parisuhde jatkuu avioliittona siitä päivästä, jona maistraatti on saanut ilmoituksen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

2.

Laki

rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 1—5, 5 a, 6, 10, 11 ja 16 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § laissa 24/2012, 4 § osaksi laissa 574/2008 ja 5 a § laissa 574/2008, sekä
muutetaan 8 §:n 4 momentti seuraavasti:

8 §

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitetun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

Parisuhteen rekisteröinnin mitättömyyteen ja pätevänä pitämiseen sovelletaan edelleen, mitä tällä lailla kumotussa 6 §:ssä säädettiin.

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevaan parisuhteen rekisteröintiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

3.

Laki

väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 13 §:n 1 momentin 5 kohta seuraavasti:

13 §

Henkilöstä järjestelmään talletettavat tiedot

Väestötietojärjestelmään talletetaan rekisteröinnin kohteena olevasta henkilöstä seuraavat tiedot:

5) siviilisäätö sekä tieto avioliiton solmimisesta ja purkautumisesta tai parisuhteen rekisteröinnistä, rekisteröidyn parisuhteen purkautumisesta ja rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

4.

Laki

transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (563/2002) 1 ja 2 §,
sekä
lisätään lakiin uusi 2 a § seuraavasti:

1 §

Vahvistamisen edellytykset

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön;

2) on täysi-ikäinen; ja

3) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.

Jos henkilö on rekisteröidyssä parisuhteessa, vahvistamisen edellytyksenä on lisäksi se, että parisuhteen toinen osapuoli on ilmoittanut maistraatille suostuvansa rekisteröidyn parisuhteen muuttamiseen avioliitoksi.

2 §

Parisuhteen muuttuminen

Kun rekisteröidyssä parisuhteessa olevan henkilön sukupuoli vahvistetaan, rekisteröity parisuhde muuttuu ilman eri toimenpidettä avioliitoksi. Muutos merkitään väestötietojärjestelmään 3 §:ssä tarkoitettua merkinnän yhteydessä.

2 a §

Ilmoitus aviopuolisolle

Kun avioliitossa olevan henkilön sukupuoli vahvistetaan, maistraatin on lähetettävä vahvistamisesta ilmoitus henkilön aviopuolisolle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

5.

Laki

uskonnonvapauslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momentti seuraavasti:

3 §

Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Jos tuomioistuin on lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 9 §:n 3 momentin nojalla päättänyt tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken toisin, noudatetaan kuitenkin tuomioistuimen päätöstä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

6.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 2 §:n 2 kohta seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

2) *hoitoa saavalla* paria tai naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa miehen kanssa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2015

Pääministerin estyneenä ollessa, kunta - ja uudistusministeri

Anu Vehviläinen

Liikenne- ja viestintäministeri Anne Berner

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään avioliittolakiin (234/1929) uusi 1 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 a §

Suomessa rekisteröidyn parisuhteen osapuolet voivat muuttaa parisuhteensa avioliitoksi tekemällä sitä koskevan yhteisen ilmoituksen maistraatille. Rekisteröity parisuhde jatkuu avioliittona siitä päivästä, jona maistraatti on saanut ilmoituksen.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

2.

Laki

rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 1—5, 5 a, 6, 10, 11 ja 16 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § laissa 24/2012, 4 § osaksi laissa 574/2008 ja 5 a § laissa 574/2008, sekä
muutetaan 8 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Kahden samaa sukupuolta olevan 18 vuotta täyttäneen henkilön parisuhde voidaan rekisteröidä siten kuin tässä laissa säädetään.

(kumotaan)

2 §

Parisuhdetta ei saa rekisteröidä, jos:
1) *suhteen osapuoli on jo rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa; tai*
2) *suhteen osapuolet ovat toisiinsa nähden sellaisessa sukulaisuussuhteessa, joka avioliittolain (234/1929) 7, 9 tai 9 a §:n mukaan on avioliiton este.*

(kumotaan)

Oikeusministeriö voi myöntää luvan parisuhteen rekisteröintiin sukulaisuuteen perustuvasta rekisteröinnin esteestä huolimatta soveltaen vastaavasti, mitä luvan myöntämisestä säädetään avioliittolain 9 §:ssä.

3 §

Maistraatti tutkii, ettei parisuhteen rekisteröinnille ole laissa säädettyä estettä. Rekisteröinnin esteiden tutkinnasta on muutoin voimassa, mitä avioliittolain 11—13 §:ssä säädetään avioliiton esteiden tutkinnasta.

(kumotaan)

4 §

Parisuhteen rekisteröi siviilivihkimisen toimittamiseen oikeutettu viranomainen. Parisuhteen rekisteröimisen voi toimittaa myös se, jolle maistraatti on avioliittolain 17 a §:n 2 momentin nojalla myöntänyt vihkimisoikeuden.

(kumotaan)

Parisuhdetta ei saa rekisteröidä, jos 1 mo-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

mentissa tarkoitettu viranomaisen tietää seikan, joka estää rekisteröinnin, tai jos hän toteaa, ettei osapuoli häiriintyneen mielentilansa vuoksi ilmeisesti kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun viranomaisen on ennen parisuhteen rekisteröintiä varmistauduttava siitä, että rekisteröinnin esteet on tutkittu siten kuin 3 §:ssä säädetään. Jos esteiden tutkintaa koskevan todistuksen antamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa rekisteröintiä.

5 §

Parisuhde rekisteröidään siten, että parisuhteen osapuolet 4 §:n 1 momentissa tarkoitettun viranomaisen läsnä ollessa yhdessä allekirjoittavat rekisteröintiä tarkoittavan asiakirjan ja viranomaisen samalla vahvistaa sen allekirjoituksellaan.

(kumotaan)

5 a §

Parisuhteen rekisteröinnin esteiden tutkimisesta ja parisuhteen rekisteröinnistä sekä niihin liittyvistä todistuksista ei peritä maksuja. Parisuhteen rekisteröinnistä voidaan kuitenkin periä maksu ja matkakustannusten korvaus, jos parisuhteen osapuolet ja rekisteriviranomainen ovat sopineet, että 5 §:ssä tarkoitettu rekisteröinti suoritetaan muulloin kuin valtion virastojen aukiolosta annetun asetuksen (332/1994) 1 §:ssä tarkoitettuna aukioloaikana tai muualla kuin rekisteriviranomaisen toimitiloissa. Maksu ja korvaus matkakustannuksista voidaan periä myös, jos parisuhteen osapuolet ja avioliittolain 17 a §:n 2 momentissa tarkoitettu vihkipäivät ovat sopineet, että tämä toimittaa rekisteröinnin. Maksun ja korvauksen suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädettyjen perusteiden mukaan.

(kumotaan)

6 §

Parisuhteen rekisteröinti on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 5 §:ssä säädetään tai jos parisuhdetta ei ole rekisteröinyt 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranomaisen.

(kumotaan)

Tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että rekisteröintiä, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on kuitenkin

Voimassa oleva laki

Ehdotus

pidettävä pätevä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin parisuhteen osapuolista ja, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

8 §

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitetun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. *Osapuoliin, jotka aikovat rekisteröidä parisuhteensa, sovelletaan, mitä kihlakumppaneista säädetään, jollei toisin säädetä.*

10 §

Parisuhde voidaan rekisteröidä Suomessa ainoastaan, jos:

- 1) ainakin toinen parisuhteen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on asuinpaikka Suomessa; tai*
- 2) kummallakin osapuolella on rekisteröintiä välittömästi edeltäneen kahden vuoden ajan ollut asuinpaikka Suomessa.*

Suomen kansalaisuuteen rinnastetaan I momenttia sovellettaessa kansalaisuus sellaisessa vieraassa valtiossa, jonka lainsäädäntö antaa mahdollisuuden parisuhteen rekisteröintiin pääasiallisesti samanlaisin oikeusvaikutuksin kuin tässä laissa säädetään. Tällaisista valtioista ilmoitetaan valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Oikeus parisuhteen rekisteröintiin Suomen viranomaisen edessä määräytyy Suomen lain mukaan.

16 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

8 §

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitetun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä.

(kumotaan)

(kumotaan)

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Parisuhteen rekisteröinnin mitättömyyteen ja päteväenä pitämiseen sovelletaan edelleen, mitä tällä lailla kumotussa 6 §:ssä säädettiin.

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevaan parisuhteen rekisteröintiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita

HE 65/2015 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

säännöksiä.

3.

Laki

**väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain
13 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista an-
netun lain (661/2009) 13 §:n 1 momentin 5 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

13 §

Henkilöstä järjestelmään talletettavat tiedot

Väestötietojärjestelmään talletetaan rekiste-
röinnin kohteena olevasta henkilöstä seuraa-
vat tiedot:

5) siviilisääty sekä tieto avioliiton solmimi-
sesta ja purkautumisesta tai parisuhteen re-
kisteröinnistä ja rekisteröidyn parisuhteen
purkautumisesta;

Ehdotus

13 §

Henkilöstä järjestelmään talletettavat tiedot

Väestötietojärjestelmään talletetaan rekiste-
röinnin kohteena olevasta henkilöstä seuraa-
vat tiedot:

5) siviilisääty sekä tieto avioliiton solmimi-
sesta ja purkautumisesta tai parisuhteen re-
kisteröinnistä, rekisteröidyn parisuhteen pur-
kautumisesta *ja rekisteröidyn parisuhteen*
muuttamisesta avioliitoksi;

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20 .

4.

Laki

transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (563/2002) 1 ja 2 §,
sekä
lisätään lakiin uusi 2 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Vahvistamisedellytykset

Vahvistamisen edellytykset

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietolaissa (507/1993) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön;

1) esittää lääketieteellisen selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön;

2) on täysi-ikäinen;

2) on täysi-ikäinen; ja

3) ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa; ja

3) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.

4) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.

Jos henkilö on rekisteröidyssä parisuhteessa, vahvistamisen edellytyksenä on lisäksi se, että parisuhteen toinen osapuoli on ilmoittanut maistraatille suostuvansa rekisteröidyn parisuhteen muuttumiseen avioliitoksi.

2 §

2 §

Poikkeaminen vahvistamisedellytyksistä

Parisuhteen muuttuminen

Sen estämättä, mitä 1 §:n 3 kohdassa säädetään, avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleva voidaan vahvistaa kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuin mihin

Kun rekisteröidyssä parisuhteessa olevan henkilön sukupuoli vahvistetaan, rekisteröity parisuhde muuttuu ilman eri toimenpidettä avioliitoksi. Muutos merkitään väestötieto-

HE 65/2015 vp

Voimassa oleva laki

hänet on väestötietojärjestelmään merkitty, jos aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli on maistraatin selostettua hänelle 2 momentissa tarkoitetut seikat antanut henkilökohtaisesti maistraatille tähän suostumuksensa.

Kun sukupuoleen kuuluminen 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa vahvistetaan, avioliitto muuttuu ilman eri toimenpidettä rekisteröidyksi parisuhteeksi ja rekisteröity parisuhde vastaavasti avioliitoksi.

Muutos, jota 2 momentissa tarkoitetaan, merkitään väestötietojärjestelmään 3 §:ssä tarkoitetun merkinnän yhteydessä.

Ehdotus

järjestelmään 3 §:ssä tarkoitetun merkinnän yhteydessä.

2 a §

Ilmoitus aviopuolisolle

Kun avioliitossa olevan henkilön sukupuoli vahvistetaan, maistraatin on lähetettävä vahvistamisesta ilmoitus henkilön aviopuolisolle.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

5.

Laki

uskonnonvapauslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. *Jos huoltajat eivät kuitenkaan lapsen syntymän jälkeen sovi lapsen uskonnollisesta asemasta, voi lapsen huoltajana toimiva äiti vuoden kuluessa lapsen syntymästä yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan.* Jos tuomioistuin on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 9 §:n 3 momentin nojalla päättänyt tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken toisin, noudatetaan kuitenkin tuomioistuimen päätöstä.

Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Jos tuomioistuin on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 9 §:n 3 momentin nojalla päättänyt tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken toisin, noudatetaan kuitenkin tuomioistuimen päätöstä.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

6.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 2 §:n 2 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

Tässä laissa tarkoitetaan:

2) *hoitoa saavalla* paria tai naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa;

2) *hoitoa saavalla* paria tai naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa *miehen kanssa*;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .